

GOLEȘTII ȘI GORJUL

MUZEUL GOLEȘTI - ARGEȘ

de dr. VASILE NOVAC

Celebra familie a Goleștilor, care, timp de aproape de o jumătate de mileniu, a jucat un rol important în viața politică, economică și culturală a țării, s-a stins de mai multe ori în linie masculină și s-a continuat prin femei. Urmașii noilor intrați în familie au purtat numele mamei și satului de obirșie — Golești — cu toate că proveneau din familii, ca : Furcă, Brincoveanu, Leurdeanu sau Știrbei.

Dacă la început au avut origine oltenească, fiind descendenți din Craiovești, ¹ Goleștii din epoca modernă a României, care s-au distins cel mai mult, ca reprezentanți ai luminismului și ca lideri ai luptei pentru formarea unui stat românesc unitar, democratic și independent, sînt, după ascendența masculină, gorjenii.

Fata lui Radu Golescu Spătarul, Anița, se mărită cu polcovnicul Nicolae Știrbei, fiul vistierului Ilie Știrbei din Bălceștii Gorjului.

Fiul Aniței și al lui Nicolae Știrbei a fost marele ban Radu Golescu. ²

Constantin (Dinicu) Golescu, al cărui bunic (Nicolae Știrbei) era gorjean, se căsătorește cu Zoe Farfara, al cărui tată (Alexandru) funcționa, în 1788, ca prezident al Judecătoriei Gorj și a cărei mamă se trăgea din Pirșovenii din Romanai. Alexandru Farfara era, probabil, tot gorjean sau mehedintean (fusesse ispravnic la Mehedinți în anii 1783 și 1785. De aceea, fiica sa, Zoe, căsătorită Golescu, se declara cu mîndrie : „— coboritoare din neam de panduri“. ³ Deci frații Golești, fiii lui Constantin și Zoe Golescu (Ștefan, Nicolae, Radu și Alexandru), apreciați de Karl Marx ca șefi ai partidului național din Țara Românească, ⁴ erau gorjenii după străbunic și, probabil, și după mamă.

Elena, fata lui Gheorghe (Iordache) Golescu și sora lui Alexandru G. Golescu (Negru sau Arăpilă) se căsătorește cu Grigore Bengescu II. Copilul lor, ilustrul savant Gheorghe Bengescu, membru al Academiei Române, autorul celei mai bune bibliografii despre Voltaire, este apreciat de Nicolae Iorga, că, în pofida contribuției sale la dezvoltarea culturii universale, nu și-a uitat nici țara, căci „De neamul ei vă leagă... nu numai singele Bengeștilor, olteni din Tîrgul Bengăi (s.n. — V.N.) ...dar și acela al Goleștilor, apărători de țară în veacul al XVI-lea, sprijinitori ai vieții culturale, lingă Vodă Brincoveanu, în al XVII-lea, iar în al XIX-lea luptători cu condeiul contra decăderii aduse de interese străine, predicatori ai unei nouă ere de civilizație în sensul de libertate, egalitate și frăție al Apusului și, mai presus de toate, prin Dinicu din Golești, ca și prin mai învățatul și mai adîncul în gîndire frate al său Iordache, scormonitorii comorilor pe care le păstra în umilînța sa țărănească, închisă în cămări străbune limba noastră cu frumusețea expresivă a cuvintelor, cu sentențioasa înțelepciune a zicalelor ei”.⁵

Ca urmare a descendenței masculine din Știrbei, originar din Bălceștii Gorjului, Goleștii au fost proprietari în județul Gorj. În această calitate, îi găsim pe banul Radu Golescu — primul luminist dintre Golești — și pe fiul său, Nicolae, supranumit — „deli-aga” — aga cel nebun. Prin testamentul din 2 februarie 1815, banul Radu Golescu lasă moștenire fiului său mai mare, Nicolae, „moșia Bălcești, moșia Roșia, via de la Bălcești cu otaștina ce va fi pe la aceste moșii” din „sud Gorj ot preste Olt”.⁶

Banul Radu Golescu, militant, încă de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, pentru formarea unei „industrii” românești care să fie încurajată și apărată de concurența străină, el însuși interesat și preocupat pentru creșterea relațiilor capitaliste, sprijinitor al dezvoltării învățămîntului și culturii,⁷ s-a interesat de buna gospodărire a moșiilor din Gorj. Ca bun gospodar, banul Radu Golescu se preocupa, împreună cu familia sa, de administrarea moșiilor. Soția sa, Zoe, născută Florescu, a murit, la 22 iulie 1804, în casele de la Bălcești, după cum reiese din următoarea însemnare a lui Ianache Diaconu: „Leat 1804, iulie 22, au răposat dumneai vorniceasa Zoița Goleasca, vineri seara, la moșia dumnelui peste Olt, la moșia Bălcești, și s-au adus de acolo și s-au îngropat în tinda bisericii (din Golești — n.n. — V.N.), în iulie 26”.⁸

Fiul său, Nicolae, își administra moșiile din Gorj cu ajutorul lui Șerban Magheru, și al Pitarului Nicolae. După moartea lui Șerban Magheru, anunțată lui Nicolae R. Golescu de Ioan (Ioniță), fratele mai mare al generalului, într-o scrisoare din ianuarie 1820, epistat și arendaș al moșiilor Bălcești și Roșia rămîne, în continuare, căpitanul Ioan (Ioniță) Magheru.

Correspondența inedită a lui Nicolae R. Golescu către Ioniță Magheru conține date interesante privind relațiile dintre proprietar și arendaș. Dorind să aibă un arendaș credincios, Nicolae R. Golescu îi trimite sprijin lui Ioniță Magheru împotriva unor eventuale abuzuri ale ispravnicilor județului Gorj și pentru obținerea vreunui „căftănaș“ sau la orice „păsuri și necazuri“, „căci eu voiesc să fii al meu toată viața mea și să te ajut cît voi putea“.¹⁰

Continuînd tradiția tatălui său de încurajare a creșterii relațiilor capitaliste pe propriile moșii, Nicolae R. Golescu — „deli-aga“ — după cum reiese din prima scrisoare adresată căpitanului Ioniță Magheru, la 19 februarie 1820, s-a preocupat de înființarea, la Bălcești, a unui „tîrg cu obor — vinerea — și opt bilciuri pã an cu obor“,¹¹ pentru care obținuse carte domnească.¹² În acest sens, dă indicații celor doi arendași să se străduiască să facă cît mai repede „prãvăliile, oborul și cîrciuma la Bălcești, la Drumul cel mare și la un loc mai bun, unde nu sînt aproape livezi și alte, căci acum la Florii și la Blagoveștenii este de a să începe bilciul.“¹³ Le cere să mobilizeze, în grabă, în acest scop, pe toți „poslușnicii și birnicii de la amîndouă moșiile... căci este și pentru alișveriușul lor folos și pentru al arendașilor“.¹⁴ Pe linia acestei preocupări trebuie înțeleasă întrebarea pusă de Nicolae R. Golescu sau căpitanului Ioniță Magheru, la 20 octombrie 1820, „de se face bilciul la Bălcești și tîrg în toate vinerile și duminicile“.¹⁵

Correspondența lui Nicolae R. Golescu, din anul 1820, către căpitanul Ioniță Magheru, trădează o necunoaștere aproape totală, de către proprietar, a resurselor moșiilor sale și încercarea de a descoperi situația reală în scopul rentabilizării veniturilor. Timp de aproape doi ani de la moartea tatălui său nu s-a preocupat, probabil, de aceste moșii. Prima grijă a lui Nicolae R. Golescu era de a i se trimite obligațiile în natură pe care le avea arendașul față de el. La începutul anului 1820, Nicolae R. Golescu primise 21 ocale cașcaval, rămășița pe anul 1819, admitînd ca pielea de urs și păstrăvii ce trebuiau

dați în 1819 să-i fie trimiși mai târziu, numai dacă pielea ursului va fi „frumoasă, mare și păstrăv(i) buni“. ¹⁶ În vara anului 1820, Nicolae R. Golescu confirma primirea a 40 ocale de cașcaval în 9 (nouă) căpățîni, dar pretinde că, după zapis, mai trebuie să-i trimită 20 ocale. Restul cașcavalului și păstrăvii să-i expedieze în octombrie, pentru a nu se strica din cauza căldurii. I se atrage, însă, atenția, ca păstrăvii „să nu fie prea sărați și să fie uscați deopotrivă și să nu fie vechi sau cu viermi, după cum a(u) fost ceilalți“. ¹⁷

În afara nevoilor casei sale, N. Golescu comanda, la București, pentru a dăruii curții domnești, 350 ocale cașcaval bun, care să fie procurat de Popa Ion și de Ion Mazilu de la săteni. Plata urma s-o facă arendașul, scăzîndu-i-se din obligațiile către proprietar, sau, dacă erau mai mici, aceasta îi va restitui diferența la venirea lui la Bălcești. ¹⁸

O atenție deosebită acordă Nicolae R. Golescu îmbunătățirii lucrului la vie și reparării casei. În ce privește via, atrage atenția, încă de la 19 februarie 1820, că s-a păraginit, deși are 12 pogonari. Să-i pună la treabă, pentru că, altfel, amenința proprietarul, „o să-i spării din bătaie și o să-i apuc să-mi plătească cîte o sută lei pe an de cînd s-au făcut pogonari și pînă acum“. ¹⁹ La 28 septembrie 1820, N. Golescu pretinde să se ia măsuri urgente pentru hărăgitul viei și terminarea caselor, pentru că el va trimite poruncă ispravnicilor să le dea lemnul necesar. ²⁰

Pentru cunoașterea resurselor moșiilor, Nicolae R. Golescu cerea, la 28 septembrie 1820, căpitanului Ioniță Magheru, să-i întocmească în 10—15 zile o situație care să cuprindă :

„Foae curată de cîți poslușnici sînt în Bălcești și cîți bani sînt cheltuiți pã an cu semnuri și polecra lor ;

Foae de cîți poslușnici sînt pogonari la via cea nouă și cîte zile lucrează fiteșcare la vie și de cîte pogoane este acea vie ; Foae de cîți poslușnici sînt în Bălcești pã an și cîte cîți bani sînt tocmiți pã an la Roșia ;

Foae de cîți poslușnici sînt la Bălcești tocmiți pã lucru și ce lucruri fac și cîți pădurari și cîți vînători și în Roșia tot asemenea ;

Foae de cîți birnici sînt, atît în satul Roșia cît și în Bălcești și cîte lude este fiteșcare sat“. ²¹

Justificarea acestei cereri era făcută, deoarece proprietarul nu știa, mai ales, cîți poslușnici are în Bălcești, cîți pogonari lucrează via veche și cîți vînători sînt, pentru că, specifica el, „vînători am și vînat nu mînînc“. ²² Nu cunoaștem,

pină în prezent, situațiile întocmite de căpitanul Ioniță, în schimb s-a păstrat o foaie întocmită „după catastif de dijma porumbului ot Bălcești“ din anul 1821.²³ Din ea reiese că 96 familii din Bălcești trebuiau să dea 1.106 fărdele de porumb. Cantitatea cea mai mare era luată de la Niță sin Ravu (27 f.), Ion Pelincă (26 f.) și Gheorghe sin Dobroaica (25 f.), iar cantitatea cea mai mică era dată de Ioana Ghinoaia (1 f.), Măria lui Ion Moța (3 f.), Bălașa Săraca (3 f.) și Anuța Săraca (4 f.).²⁴ După cum se observă, sărăcia unor săteni din Bălcești a dat porecle, care deveniseră nume.

Correspondența lui Nicolae R. Golescu mai reflectă: neînțelegeri dintre cei doi arendași (Ioniță Magheru și Pitaru Nicolae), neînțelegeri dintre proprietari și arendașul Magheru și nemulțumiri ale țăranilor.

La plângerea lui Ioniță Magheru împotriva pitarului Nicolae, proprietarul nu ia partea primului, deoarece era separat pe acesta că nu i-a trimis armăsarul promis de unchiul său și chiar de el. În plus, îl amenință pe Magheru că l-a dat în judecată pentru tăierea pădurii efectuate de unchiul căpitanului Ioniță, Șerban Magheru.²⁵ De neînțelegerile dintre cei doi arendași se face vinovat și proprietarul, căci în prima scrisoare trimisă lui Ioniță Magheru, prin Pitarul Nicolae, sub influența acestuia, Nicolae Golescu recomanda căpitanului Ioniță: „Fiindcă ești copil pină acum, cu oasele necoapte încă bine, de aceea să ascuți pă Pitarul Nicolae la toate“.²⁶ Când au apărut disensiunile între arendași, proprietarul dă vina tot pe căpitanul Ioniță, sub impulsia supărării: „bine vă face, cine v-a pus să-l puneți tovarăși după moartea unchiului vostru“, recomandându-i să-l dea în judecată, deoarece „ușa Măriei Sale este în tot ceasul deschisă“.²⁷

Nemulțumirile locuitorilor de pe moșiile Bălcești și Roșia sînt puse de căpitanul Ioniță Magheru pe seama instigărilor postelnicului Nicolae. Erau, de fapt, rezultatul creșterii exploatării exercitate de arendași, pentru a-și asigura sporirea averilor lor și pentru a-și achita obligațiile față de proprietar. Nicolae R. Golescu credea, că, după venirea sa la fața locului, „toate să vor potoli“. Pină atunci, îi trimitea o scrisoare adresată tuturor locuitorilor birnici pentru a fi citită de Ioniță Magheru.²⁸

După cum rezultă din cele arătate mai sus, Nicolae R. Golescu și căpitanul Ioniță Magheru erau interesați în explo-

atarea locuitorilor din Bălcești și Roșia pentru propria lor îmbogățire.

Ei se asemănau, în același timp, prin patriotismul lor, militând pentru eliberarea țării de sub regimul turco-fanariot. Căpitanul Ioniță Magheru, nașul lui Pavel Vladimirescu, după cum reiese dintr-o scrisoare datată 2 ianuarie 1821, a celui de al doilea către primul, era înștiințat prin scris, cum fusese și prin grai, „de pricina scrisorii dumnealui“²⁹ (Tudor Vladimirescu — n.n. — V.N.). Pavel Vladimirescu îi cerea, deci, sub formă de împrumut, o sumă de bani, probabil, necesară pregătirii revoluției, sumă pentru care îi rămânea profund îndatorat, asigurându-l că „în toată vremea vieții dumitale mă vei cunoaște ce fel de om sînt și eu paguba dumitale o vei plăti odată“.³⁰

La rîndul său, Nicolae R. Goleșcu, după înăbușirea revoluției de la 1821, a înaintat Porții un memoriu prin care cerea înlocuirea domnilor fanarioți cu domni pămînteni, memoriu citit de marele vizir și de sultan, căruia i s-a dat urmare în sensul solicitat.³¹

Relațiile Goleștilor cu Gorjul nu se limitează, însă, doar la originea gorjeană a celor mai importante generații ale Goleștilor și la relațiile de proprietate. Partea cea mai importantă și mai demnă de relevat este colaborarea lor cu gorjenii la lupta pentru eliberarea națională și socială și, mai ales, la făurirea unei Româнии unitare, democratice și independente.

Colaborarea politică dintre Golești și Gorjeni debutează cu lupta comună împotriva proaspătului regim turco-fanariot, instalat în persoana lui Nicolae Mavrocordat, în urma tăierii capetelor domnilor pămînteni și familiilor acestora — Brîncovenii și Cantacuzinii. Șeful acestei mișcări era marele spătar Radu Goleșcu, care se trăgea din Leurdeni. Colaboratorii săi apropiați gorjeni mai importanți, erau: vistierul Ilie Știrbei, Barbu serdarul Brăiloiu și fratele acestuia, Dositeu monahul. Ultimii doi erau feciorii marelui ban Cornea Brăiloiu. Credem că această colaborare politică a lui Ilie Știrbei cu spătarul Radu Goleșcu a avut și ea un rol în căsătoria copiilor lor, Nicolae Știrbei și Anița Goleșcu, prin care s-au continuat Goleștii din trunchiul gorjean.

Izbucnirea războiului austro-turc, în 1716, determină o parte din boierimea română să treacă deschis contra turcilor, ajutînd pătrunderea ostașilor austrieci prin pasul Vulcan spre Tirgu-Jiu și pe la Ciîneni spre Pitești. Gorjenii Barbu serdarul Brăiloiu și un Bengescu se unesc cu „catanele“ nemțești.

Nicolae Mavrocordat s-a retras, de frică, spre Călugăreni și Giurgiu.³² Auzind de sosirea tătarilor în țară, care veneau la porunca turcilor, Radu Golescu, deși erau în grațiile lui Nicolae Mavrocordat, ținea legătura cu Barbu serdarul Brăiloiu prin fratele acestuia, călugărul Dositeu, trimițându-i știri și instrucțiuni.³³ Ca urmare a acestor instrucțiuni, ei au trimis un căpitan, Mihu, spre Pitești, cu ostași nemți, care au fost găzduiți în casele lui Radu Golescu și la Mănăstirea Vieroși, ctitoria Goleștilor din secolul al XV-lea. Domnul a trimis împotriva lor o armată de turci, tătari și români. Neputând să-i scoată din conacul întărit al Goleștilor, tătarii i-au dat foc și astfel au reușit să ucidă foarte mulți din ei. Nicolae Mavrocordat l-a răsplătit pe Radu Golescu cu 1 000 de taleri pentru a-și reface casele, nebănuind că e implicat în mișcare.³⁴ Radu Golescu, Grigore Băleanu și Ștefan Bujoreanu sfătuiesc pe domn să-l facă mare ban pe Radu Popescu vornicul, ce făcea parte din gruparea filo-turcească și să-l trimită în Oltenia, pentru a lăsa pe Mavrocordat fără apărare. După aceea, au scris lui Barbu serdarul Brăiloiu, care s-a sfătuit cu căpitanul austriac Pivoda (Ștefan Dettine) și „pe căi ascunse“ au pătruns în București. La 14 noiembrie 1716, Radu Golescu, însoțit de detașamentul austriac, poruncește seimenilor de la palatul domnesc să predea armele. Domnul și familia sa sînt arestați și duși la Cotroceni.³⁵ Radu Golescu, Barbu Brăiloiu și Pivoda se sfătuiesc, în casele primului, și hotărăsc să-l trimită pe Nicolae Mavrocordat, prin Tîrgoviște, la Sibiu, însoțit de Barbu Brăiloiu, care l-a predat generalului Steinvill; ce n-a fost bucuros „de această întimplare“.³⁶ În adevăr, așa cum, pe bună dreptate, observa Nicolae Iorga, întreaga mișcare era datorată, în primul rînd, „grupului de boieri care reprezintă împotrivirea țării, pe linia politicii brâncovenești, față de stăpînirea printr-un om din afară“.³⁷ Tot el apreciază această mișcare, pornită din Oltenia, un fel de „naționalism românesc“.³⁸ Era, de fapt, o mișcare, cu profund caracter patriotic: de eliberare națională, ce urmărea evitarea transformării Țării Românești în pașalic turcesc după pierderea, de către otomani, a Timișoarei, folosindu-se de victoriile austriece. Arestarea lui Nicolae Mavrocordat a determinat, nu numai majoritatea boierimii să se unească cu nemții,³⁹ ci și „poporul de jos“. „Că'ărașii trec cu toții în partea lor“ (a nemților — n.n. — V.N.), observa A.D. Xenopol.⁴⁰

La 5 decembrie 1716, are loc o adunare a boierilor mari și mici, a negustorilor, a căpitanilor de cete, în prezența e-

piscopului de Rîmnic, a județului orașului și a starostelui negustorilor, care proclamă domn pe Gheorghe, fiul lui Șerban Cantacuzino. O delegație de boieri e trimisă la Viena și împăratul Carol al VI-lea confirmă alegerea.⁴¹ Deși boierii au cerut ajutor în ostași generalului Steinville, acesta n-a trimis, ceea ce a permis Porții să-l numească domn pe Ioan Mavrocordat. Convenția încheiată, la 27 februarie 1717, prevedea ca Oltenia să rămână ocupată de trupele imperiale.⁴²

Spătarul Radu Golescu, vistierul Ilie Știrbei și predicatorul de curte Ioan Abrami (Brăiloiu), la 16 martie 1718, adresează împăratului Carol al VI-lea un memoriu în care fac precizarea că sînt trimiși în numele „clerului, boierilor și al ordinelor din Țara Românească“⁴³ — un fel de adunare națională a țării.

În introducere se precizează că, din însărcinarea celor ce i-au trimis, delegații vor „espune“, în numele tuturor, trebuințele cele neapărate ale patriei noastre, statul cel trist al mizeriilor noastre, dreptele plîngeri ale credinței noastre celei constante și aspra necesitate care ne constrînge a ne ruga de ajutorul cel putincios al armelor... Maiestății Voastre imperiale catolice, ca să nu mai fim siliți a suspina sub jugul cel crud al barbarilor otomani“.⁴⁴

Memoriul solicita, în continuare : 1) „cuprinderea“ de către imperiali a întregii Țări Românești ; 2) numirea ca domn a lui Gheorghe Cantacuzino ; 3) împăratul să îngăduiască și să întărească „toate acele libertăți, demnități, legi, privilegii și prerogative ale patriei, cerute în zece puncte de delegații noastre de mai înainte și în parte îngăduite cu mai sus numitul decret imperial, care s-au bucurat de uzanțe și de datină pînă acum, încă și sub barbari, rangul fiecăruia, adică demnitatea de Voievod și ordinele clerului, ale boierilor și ale particularilor și toate celalalte politice, militare, economice și de interes provincial, (iar) cari vor fi să se introducă de nou și convocîndu-se toate ordinele și e spuindu-și rugațiunea și dorința lor, se vor judeca... de înțelepciunea și de grația Maiestății Voastre imperiale catolice“ ;⁴⁵ 4) în cazul că după încheierea păcii țara va rămîne sub turci, să se prevadă în tratate, conform Anexei B : a) domnul „să nu fie străin, nici grec, ci român adevărat“, și să nu poată fi scos fără cererea comună a boierilor, pentru că „schimbările de domn se fac tutdeauna cu mare pagubă a țării“ ;⁴⁶ b) tributul să fie cel vechi, fără adaosul impus în timpul lui Brîncoveanu, iar poruncile de la

Poartă să se dea prin boieri atașați acolo, nu prin turci, deoarece „țara pătimește mai mult de darurile nedrepte care se dau la asemenea persoane, decât de tributul ordinar“;⁴⁷ c) boierii fugiți să nu fie socotiți rebeli și să poată reintra în țară și stăpînirea averilor lor; d) boierii care vor rămîne în statele imperiale s-o poată face și să li se dea voie să-și stăpînească moșiile din Țara Românească, „precum în timpurile trecute au stăpînit unii boieri moșii în Transilvania, cu toate că erau supt guvernul otoman“.⁴⁸

Pentru a cointeresa curtea imperială vieneză să-i ajute la eliberarea țării de sub regimul turco-fanariot, autorii memoriului, în Anexa A enumeră avantajele pe care aceasta poate să le aibă din „domnia peste Țara Românească“: 1) slăbirea inamicului, otoman, care, lipsit de Țara Românească și de Dunăre, „pierde comoditatea transporturilor și pierde facilitatea de a pune în picioare o oaste numeroasă“. De acest lucru vor putea profita imperialii, putînd apăra mai ușor Timișoara; 2) turcilor le vor lipsi lemnele pentru poduri și nave, precum și grîul, vitele, untul, sarea, mierea, ceara, seul, cînepa și orzul folosite de armatele lor; 3) Dunărea fiind ocupată, turcii nu vor putea face poduri pentru oștirile lor; 4) crește siguranța Transilvaniei, pentru că turcii nu vor intra nici prin Moldova, fiindcă sînt în primejdie de a li se tăia retragerea; 5) vor putea fi exploatare minereurile de sare, aramă, fier și pucioasă. Mai sînt resurse de argint și aur care au fost „ascunse, pînă în ziua de astăzi, de frica barbarilor“;⁴⁹ 6) Țara Românească dispune de materii prime (lemn, fier, păcură, catran, cînepă etc.) pentru construirea de corăbii, inclusiv de război, care se pot face în porturile de pe malul românesc; 7) se poate scădea numărul garnizoanelor din Transilvania, care va fi apărată de cele din Țara Românească; 8) se va extinde dezvoltarea comerțului pe ruta Viena — Constantinopol.⁵⁰

În cazul în care turcii nu vor să cedeze toată țara, autorii memoriului insistă să se realizeze acest lucru, deoarece: 1) cine vrea să aibă folosul Dunării „trebuie să ție toată Țara Românească“;⁵¹ 2) în Oltenia, în afară de aramă și sare, nu există alte bogății, nici lemn — mint, cu bună știință, autorii memoriului, nici porturi; 3) boierimea, avînd moșii și în Oltenia și în Muntenia, „nu va suferi de bună voie pierderea și împărțirea proprietăților sale“, ceea ce va provoca dezordini, dezbinări și încurcături extraordinare „între amîndouă curțile spre susținerea drepturilor statului și al vasalilor

lor“; ⁵² 4) o țară împărțită între două stăpîniri, contribuțiile fiind deosebite, poporul va fugi dintr-o parte în alta, creîndu-se tulburări; 5) vecinătatea Transilvaniei cu turcii e-n detrimentul intereselor ei, pentru că otomanii, așa cum a vrut să facă marele vizir — Ali — pașa — vor transforma Muntenia în pașalic, ceea ce va obliga curtea vieneză să înmulțească numărul garnizoanelor din Transilvania și Oltenia, producîndu-i mari pagube în visterie. Trebuie stăruit să treacă toată Țara Românească sub suzeranitate habsburgică, deoarece, chiar dacă turcii vor promite, în tratatele de pace, că nu vor face schimbări, nu se vor ține de cuvînt, așa cum au procedat la rezidirea cetății Hotinului, în pofida tratatelor cu Polonia. ⁵³

La sfîrșitul anexei A, se cere, în cazul cînd „Țara Românească se va cîștiga cu armele“ : 1) dărîmarea cetății Vidinului și zidirea unei fortărețe în fața ei „de partea țării spre a păzi portul care e foarte comod pentru nave în acel loc“; ⁵⁴ 2) dărîmarea Nicopolului și întărirea Turnului care are un port 3) incendierea Șiștovului și Rusciucului și întărirea Giurguiului; 4) incendierea Durostorului și altor locuri; cucerirea Brăilei și întărirea ei cu garnizoane bune, fiindcă are un port bun, util pentru comerț și război; întărirea Mănăstirii Masimeni și fortificarea liniei Brăila-Focșani împotriva invaziei turcilor și incursiunilor tătarilor. În cazul cînd, prin tratatele de pace nu se va putea prevedea distrugerea sau incendierea cetăților din dreapta Dunării, să se zidească cetăți pe malul stîng, în dreptul celor turcești, „nu numai spre apărarea țării, ci și spre păzirea porturilor, cari sînt atît de trebuincioase pentru înlesnirea năvilor, cari lipsesc cu totul barbarilor și să se facă toate întăririle de la Brăila pînă la Focșani“. ⁵⁵

Ca răspuns la acest memoriu, imperialii au promis să numească domn pe Gheorghe Cantacuzino și că viitoarea organizare a țării se va face cu învoirea tuturor treptelor de locuitori“. ⁵⁶

Concluzia lui Andrei Oțetea și P.P. Panaitescu că „Acest memoriu, care închina țara austriecilor, dovedește că boierii nu se preocupau decît de asigurarea privilegiilor și intereselor lor“, ⁵⁷ trebuie corectată. În adevăr, din memoriul prezentat, pe larg, mai sus, reiese, în primul rînd, grija boierimii pentru apărarea intereselor de clasă și chiar de grup. Cu toate acestea, se degajă clar ideea că, la orice schimbări se vor face în țară, trebuie să se consulte și să se țină seama de interesele tuturor categoriilor și păturilor sociale. Se neglijează, de ase-

menea, caracterul profund antiotoman al memoriului, care propunea toate măsurile necesare pentru a face imposibilă o revenire a turcilor în Țara Românească. Se neglijează chiar faptul, bine subliniat de A.D. Xenopol, că, în pofida păcii de la Passarovitz (27 iulie 1718), prin care Austria a trebuit să se mulțumească cu Oltenia și Serbia, curtea vieneză dorea, la început, să obțină o suzeranitate asupra Țării Românești, nu o stăpânire directă.⁵⁸ Xenopol mai observă că ar fi fost bine dacă, atunci, toți românii (inclusiv cei din Moldova) ar fi intrat sub stăpânirea austriacă, pentru că turcii se dovediseră neputincioși a-i apăra și, mai ales, pentru că „am fi făcut o apă cu frații noștri transcarpatini, am fi avut cu ei una și aceeași soartă, care în zilele noastre ar fi devenit fericită, neputînd un popor de 10 000 000 să fie dominat de o minoritate, ca aceea a poporului unguresc”.⁵⁹ Credem că la avantajele unirii cu Transilvania și, ulterior, cu Moldova se vor fi gîndit și autorii memoriului, dar aceste idei nu puteau apărea în document, pentru a nu neliniști curtea vieneză, cu toate că din textul acestuia se vede mereu grija autorilor pentru Transilvania, prezentată, însă, sub interesul curții imperiale.

Schimbarea politicii austriece în sensul de a ne înghiți „bucată cu bucată”, exploatarea nemiloasă a provinciilor ocupate, exemplul luat de la Austria de Rusia, care a dus la desmembrarea Moldovei,⁶⁰ a dezamăgit, nu numai pe autorii memoriului, ci pe toți românii. De aceea, ulterior chiar unii istorici n-au văzut cu ochi buni această încercare de colaborare româno-austriacă. Toate acestea nu scad cu nimic din caracterul profund patriotic, antiotoman al memoriului. Autorii lui doreau să se folosească de victoriile austriece pentru a scăpa de suzeranitatea otomană și de încercarea de a se transforma țara în pașalic turcesc. Ei puteau să-și mențină privilegiile de clasă și posesiunile și sub turci. Să nu uităm că Ilie Știrbei era mare vistier, că tatăl lui Ioan Abrami (Dositeu) era marele ban Cornea Brăiloiu și că spătarul Radu Golescu a fost numit caimacam de Nicolae Mavrocordat la numirea lui ca domn, pînă la sosirea sa din Moldova,⁶¹ iar, ulterior, mai „ales pe Golescul peste seamă îl avea în dragoste și ori de ce să vrea ruga domnului, nu-i trecea în deșert rugăciunea. Așîșderea domnul cînd vrea să facă vreun lucru măcar cît de mic, pînă nu-l întreba pe dînsul nu făcea, întru atîta îl iubea”.⁶²

De aci reiese clar că nu interesele de clasă sau personale le-au determinat acțiunea, căci le aveau asigurate și sub turci,

ci dorința fierbinte de înlăturare a noului regim turco-fanariot, proaspăt instalat.

Vom evoca, în continuare, câteva aspecte ale colaborării Goleștilor din neamul Știrbei cu gorjenii, mai ales în timpul evenimentelor de însemnătate epocală din istoria României: revoluția din 1821, revoluția de la 1848 și Unirea Principatelor.

Înainte de aceasta, facem precizarea că Goleștii, Gheorghe și Constantin au sprijinit și dezvoltarea învățămîntului gorjean. La Tîrgu-Jiu, înaintea revoluției de la 1821 era o școală ce a contribuit „la luminarea și deșteptarea locuitorilor de peste Olt, din care au ieșit pandurii patrioți de sub Caragea și, la 1821, ai lui Tudor Vladimirescu“. Venitul acestei școli fiind micșorat prin cotropiri, fondatorul ei reclama lui A. Șuțu (1818—1821) înapoierea acestor venituri. Domnul și boierii săi, printre care „pan Gheorghe Golescu vel vornic al oștirilor și pan Constantin Golescu vel logofăt de Țara de jos sînt de acord“.⁶³

Unul din elevii Școlii Slobode obștești din Golești, înființată de Constantin Golescu, la 1 mai 1826, a doua școală de nivel superior din Țara Românească și prima cu caracter mixt, a fost și Costache Stancioviți,⁶⁴ care va juca un rol de seamă în dezvoltarea învățămîntului din Tîrgu-Jiu.

Fiii banului Radu Golescu (Nicolae, Gheorghe și Constantin), nepoții lui Nicolae Știrbei din Bălcești, sînt colaboratori ai lui Tudor Vladimirescu în revoluția de la 1821.

Nicolae R. Golescu stă în București în tot timpul prezenței lui Tudor și chiar după plecarea acestuia. Nici el, nici frații lui nu semnează scrisoarea, din 30 ianuarie 1821, a boierilor către Tudor, în care i se cere Vladimirescu'ui să se supună,⁶⁵ în schimb, ca și fratele său, Constantin, semnează, la 23 martie 1821, „Cartea de adeverire ce s-a dat slugerului Tudor“ asigurătoare că mișcarea e „folositoare și izbăvitoare și norodului spre ușurință“.⁶⁶ În plus, se pare că Tudor a primit, la Ciorogirla, pe „Dinicu Golescu în haină de arnăuț“, ca delegat a 77 boieri, inclusiv a celor din Brașov. Dan Berindei și Traian Mutașcu apreciază ca probabilă această vizită, dar sînt siguri că Golescu a înmînat înscrisul celor 77 de boieri, „mai tîrziu, la București“.⁶⁷

Relațiile Goleștilor cu Tudor și cu oamenii săi a fost direct. Din multe puncte de vedere se aseamănă cu Tudor din Vladimiri Gorjului, dar din altele se deosebesc. Se aseamănă în ce privește: lupta împotriva regimului turco-fanariot, do-

rința de conlucrare și unire a românilor din diferite provincii, intenția de îmbunătățire a soartei țăranilor și nevoia de a se face eforturi pentru propășirea țării în toate domeniile. Se deosebeau, deoarece boierii Golești, în special Gheorghe și Constantin, doreau îndeplinirea acestor deziderate pe calea reformelor, în mod pașnic, nu pe calea revoluționară aleasă de Tudor. Relațiile de colaborare ale lui Tudor au fost mai strinse cu Constantin Goleșcu. Credem că această colaborare a fost determinată de faptul împlinit al ridicării poporului sub Tudor, nu de identitatea concepțiilor revoluționare. Ion Heliade Rădulescu, mai tânărul său colaborator, îl numea, în 1855, pe Constantin Goleșcu, „nobilul complice al Vladimirescului”.⁶⁸ Deși V.A. Urechia susținea că boierii n-au fost înțeleși, în prealabil, cu Tudor, preciza că „se va fi găsit un suflet nobil, vreun Goleșcu, ca să simtă ca și Tudor”.⁶⁹ Al. D. Xenopol, însă, aprecia că „Boierii se împărțise față de revoluția lui Tudor în două tabere : una cea a partizanilor fanarioților, care emigrară în Transilvania de teama turcilor. *Cealaltă a boierilor partidei naționale între care erau Grigore Ghica, viitorul domn, Scarlat Grădișteanu, Constantin (Dinicu) Goleșcu și Dimitrie Ghica (tatăl lui Ion Ghica) rămăsese în țară și sprijinea răscoala lui Tudor*”.⁷⁰ (s.n. — V.N.). O însemnare contemporană menționează numele lui Constantin Goleșcu, alături de Toma Brătianu, Ilarion al Argeșului și Dionisie Lupu ca „propaganti în Țara Românească” în favoarea revoluției conduse de Tudor Vladimirescu.⁷¹

Colaborarea cu Tudor Vladimirescu e probată de faptul că boierii, care vroiau să plece din București, sînt închiși în casa lui Constantin Goleșcu de la Belvedere și, mai ales, de desele călătorii care le făcea Goleșcu din însărcinarea sau, în orice caz, cu asentimentul lui Tudor, la Văcărești, la 28 martie, la Cîmpina (cu plecarea din Ploiești), la 7 martie, și iarăși la Cîmpina (cu plecarea din București), la 2 aprilie.⁷² La 24 aprilie 1821, Tudor îi face și înlesniri personale lui Constantin Goleșcu, poruncind vătafului plaiului Cîmpinii să dea liberă trecere pentru un număr de vite ale fostului mare logofăt.⁷³

Colaborarea cu Tudor Vladimirescu a lui Constantin Goleșcu mai este susținută de Elias Regnault⁷⁴ și de Karl Marx, care-l definește pe Goleșcu : „părtaș la răscoala lui Vladimirescu”.⁷⁵

Gheorghe Goleșcu a lăsat o însemnare manuscrisă despre revoluția din 1821, publicată, în întregime, de Emil Virtosu,⁷⁶

care probează, în plus, relațiile Goleștilor cu Tudor Vladimirescu. Însemnarea se încheie cu credința lui Gheorghe Goleșcu că „o înțelegere cu Tudor Vladimirescu ar fi cu putință, boierii împreună cu poporul să ceară uniți și neînfricați alungarea fanarioților și așezarea domnilor pămînteni“.⁷⁷

În drumul său de retragere spre nordul Olteniei, Tudor Vladimirescu s-a oprit cu întreaga sa oaste la Golești. El și-a instalat comandamentul în foșorul de deasupra porții de intrare, armata în cîmpia din fața conacului, iar căpitanii trădători, membri ai Eteriei, Dimitrie Macedonschi și Alexandru Prodan, în casele lui Constantin Goleșcu. Aici s-au produs trădarea lui Tudor, în ziua de 21 mai 1821.⁷⁸ Deși dus la Tîrgoviște și asaninat în chip mișelește, revoluția lui Tudor a avut și ea ca efect înlăturarea regimului turco-fanariot. În acest fel, și casa Goleștilor a fost strîns legată, atît de începutul, cît și de colaborarea cu gorjenii în realizarea acestui deziderat.

Revoluția română din 1848—1849, eveniment de însemnătate epocală din istoria modernă a României a prilejuit o colaborare rodnică între Golești și gorjeni. Dintre Golești, un rol activ l-au jucat, cu această ocazie, copiii lui Constantin (Dinicu) Goleșcu, frații Golești : Ștefan, Nicolae, Radu și Alexandru zis Albu, nepotul lor de soră, Constantin Racoviță, și copiii lui Gheorghe Goleșcu : Dimitrie, Alexandru zis Neagu sau Arăpîlă și colonelul Radu G. Goleșcu. Dintre gorjenii care au colaborat cu Goleștii distingem pe generalul Gh. Magheru, cu fiul său, Gheorghe și nepotul generalului Ion sau Niță, precum și pe Cristian Tell.

Încă din perioada pregătirii revoluției, în „Societatea filarmonică“, înființată în 1833, ca o continuare a „Societății literare“ a lui Constantin Goleșcu, întîlnim, alături de „căpitani Ștefan și Nicolae Goleșcu“,⁷⁹ pe gorjenii Cristian Tell și Gheorghe Magheru.⁸⁰

La pregătirea revoluției, în cadrul „Frăției“, Goleștii, au colaborat mai mult cu Cristian Tell, unul din fondatorii acestei societăți secrete.

Desfășurarea revoluției române de la 1848—1849 și lupta pentru realizarea unității naționale au prilejuit o colaborare rodnică și fructuoasă între Golești și Gorjeni, dar spațiul prezentei intervenții nu ne permite s-o înfățișăm acum. La proxima ocazie ne propunem a o face.

Deocamdată, putem doar concluziona că legăturile Goleștilor cu Gorjul sînt profunde, provenind din : descendența

ultimilor Golești din Nicolae Știrbei de la Bălcești Gorjului, din existența unor proprietăți ale Goleștilor din Bălcești și Roșia, ceea ce le-a permis o colaborare cu Șerban și Ioniță Magheru și, mai ales, din colaborarea politică destinată a scăpa țara de sub jugul turcesc, precum și din colaborarea la revoluția din 1821, la revoluția română din 1848—1849, la lupta pentru realizarea unității naționale, în sfârșit, la formarea unui stat modern românesc, unitar democratic și independent.

N O T E

- ¹ Golescu, Const. (antin), *Insemnare a călătoriei mele făcută în anul 1824, 1825, 1826, Tipărită din nou și însoțită de o introducere de Nerva Hodoș*, Buc., 1910, p. IX.
- ² Idem, p. XXII.
- ³ Fotino, George, *Din vremea renașterii naționale a Țării Românești. Boierii Golești*, Buc., 1939, p. 3—4.
- ⁴ Marx, K., *Insemnări de spre români*, Ed. ac. R.P.R., Buc., 1964, p. 150.
- ⁵ Bengescu, Gheorghe, *Despre activitatea unor membri ai familiei Golescu în cursul sec. al XIX-lea*, Discurs scris dar nerostit de... ales membru al Academiei Române la 4 iunie 1921. Cu răspuns de N. Iorga, Buc., Cultura națională, 1923, p. 37 și Novac, Vasile și Grant, N. Georges, *Contribuții la viața și activitatea lui George Bengescu, membru al Academiei Române*, în *Museum. Studii și comunicări de istorie și etnografie*, Golești, Argeș, 1978, p. 254.
- ⁶ Golescu, Const(antin), *op. cit.*, p. XXV și XXX.
- ⁷ Novac, Vasile, *Viața și activitatea lui Gheorghe (Iordache) și Constantin (Dinicu) Golescu*, manuscris dact., p. 27—40.
- ⁸ Bis. Sf. Treime Golești, *Mineiul lunii iulie*, Rîmnic, 1780, f. 3.
- ⁹ *Arh. St., Fil. Dolj. Fond Magheru*, V/4.
- ¹⁰ Idem. ,
- ¹¹ Idem.
- ¹² Idem.
- ¹³ Idem.
- ¹⁴ Idem.
- ¹⁵ Idem, V/31.
- ¹⁶ Idem, V/4.
- ¹⁷ Idem, V/24.
- ¹⁸ Idem.
- ¹⁹ Idem, V/4.
- ²⁰ Idem, V/31.
- ²¹ Idem.
- ²² Idem.
- ²³ Idem, IV/4.
- ²⁴ Idem.
- ²⁵ Idem, V/19.
- ²⁶ Idem, V/4.
- ²⁷ Idem, V/19.

- ²⁸ Idem, V/24.
²⁹ Idem, IV/1.
³⁰ Idem.
³¹ Dinu, Constantin, *Nicolae Golescu zis „deli-aga“ și familia sa, în Muzeum. Studii și comunicări de istorie și etnografie. Golești — Argeș, 1978, p. 29—30.*
³² Popescu, Radu vornicul, *Istoriile domnilor Țării Românești, introducere și ediție critică întocmită de Const. Grecescu, Ed. Ac. R.P.R., Buc., 1963, p. 223—225.*
³³ Idem, p. 229
³⁴ Idem, p. 230—231.
³⁵ Idem, p. 231—232.
³⁶ Idem, p. 233—234.
³⁷ Iorga, N., *Istoria românilor. Reformatorii*, vol. VII, Buc., 1938, p. 35.
³⁸ Idem.
³⁹ Popescu, Radu vornicul, *op. cit.*, p. 235.
⁴⁰ Xenopol, D.A. *Istoria Rom. din Dacia Traiană*, IX, Iași, 1896, p. 27.
⁴¹ *Istoria României*, III, Ed. Ac. R.P.R., Buc., 1964, p. 463.
⁴² Idem.
⁴³ *Magazin istoric pentru Dacia*, IV, Buc., 1847, p. 181.
⁴⁴ Idem, p. 180—181.
⁴⁵ Idem, p. 182—186.
⁴⁶ Idem, p. 209.
⁴⁷ Idem, p. 210.
⁴⁸ Idem, p. 210—211.
⁴⁹ Idem, p. 189—193.
⁵⁰ Idem, p. 194—195.
⁵¹ Idem, p. 196.
⁵² Idem, p. 197—198.
⁵³ Idem, p. 199—203.,
⁵⁴ Idem, p. 204.
⁵⁵ Idem, p. 204—207.
⁵⁶ Iorga, N. *op. cit.* p. 49.
⁵⁷ *Istoria României*, III,... p. 464.
⁵⁸ Xenopol, D.A., *op. cit.*, p. 32.,
⁵⁹ Idem.
⁶⁰ Idem.
⁶¹ Popescu, Radu vornicul, *op. cit.*, p. 248.
⁶² Idem, p. 229.
⁶³ Urechia, V.A., *Istoria Românilor*, tom XII, Buc., p. 95—97.
⁶⁴ Ștefulescu, Alexandru, *Istoria Tirgu-Jiului*, 1906, p. 183.
⁶⁵ Urechia, V.A., *Istoria Românilor, Revoluția lui Tudor Vladimirescu — XIII*, Buc., 1901, p. 30.
⁶⁶ Berindei, Dan, Mutașcu, Traian, *Aspecte militare ale răscoalei populare din 1821*, Ed. militară, Buc., 1962, p. 92.
⁶⁷ Heliade Rădulescu, I., *Scrisori din exil*, cu note de N.V. Locusteanu, Buc., 1981, p. 381.
⁶⁸ Urechia, V.A., *op. cit.*, XIII, p. 30.
⁶⁹ Xenopol, A.D., *Notițe istorice asupra perioadei de la 1821—1848, culese din gura d-lui Ion Ghica, fost ambasador al României la Londra*, co-

- municate de A.D. Xenopol în *Arhiva*, II, Iași, 1890—1891, p. 556—557.
- ⁷¹ Popp, Gh., *Dinicu Golescu*, Ed. tin., Buc., 1968, p. 34.
- ⁷² Novac, Vasile, *Goleștii în istoria Bucureștilor, în Materiale de istorie și muzeografie*, IX, editat de Muz. de ist. al munc. București, (Buc.), 1972, p. 218.
- ⁷³ Vîrtosu, Emil, *1821. Date și fapte noi*, Ed. Cartea Rom., Buc., 1932, p. 42, 52—74.
- ⁷⁴ Regnault, Elias, *Istorie politică și socială a Principatelor Dunărene*, tradusă de Ioan Fătu, Tipografia Buciumul Roman, Iași, 1856, p. 433.
- ⁷⁵ Marx, K., *op. cit.*, p. 150.
- ⁷⁶ Vîrtosu, Emil, *Iordache Golescu și întâmplările anului 1821, în Viața Românească*, 1930, nr. 9—10.
- ⁷⁷ Idem, p. 263.
- ⁷⁸ *Istoria României*, III, ... p. 898—899.
- ⁷⁹ Ghica, Ion, *Scrisori către V. Alecsandri*, Ed. p. it., Buc., 1967, p. 333.
- ⁸⁰ Stan, Apostol, Vlăduț, Constantin, *Gh. Magheru*, Ed. șt., Buc., 1969, p. 49.